18.6/9 28.

(återbegärd med anteckningar)

R

Sept. 7. 8. 9. vid Johannisro
10. middagstiden tillika med Resa till Norstrand i Luleå.
11. 12. * i Luleå.
13 till Piteå -
14 - där -
15. Skellefteå
16. Robertsfors

Project.

1828 Sept. 7 Söndag — från Johannisro
uppför Torne Elf till Fället — ½.
- båten qvarlämnas till åter.
- Komsten.
- gångväg till Ytter Mordjerf 1. ¼
därifrån ros till Öfver Mordjerf — ½
Nattqvarter hos Hindrik Andersons, och be-
-ställes båt till följande morgon i Räckjerfs
ändan.

Sept. 8. Måndag. — gångväg till
Räckjerfsändan — ¼.
{ roddväg öfver Räckjerf
till Öfver Calix kyrka
och Bränne by, till Kyrko-
värden och gästgifvaren
Brännvall — 2. ½
vidare ros till Göljen ros — ½
(under uppresan beställes båt för nedresan) gångväg — ⅙.

Sept. 9. Tisdag ; - på f. m. från Göljen
till Bränna — ½
till Svartbyn (Styrman och Forsbåt från Svartbyn) ½
(hos Olof Olsson) till Ytter Morajerf genom forsarne 2. ½.
Sept. 10. Onsdag — på morgonen till Johannisro — 1. ¼.

vidare project.

Sept. 10. Onsdag, till Krigsrådet Pettersson
på Hvitåforss landväg — 1. 3/4
ridväg — till Åsenforss Masugns byggnad — 3/4
samt åter till Hvitå gästgifvaregård.

Sept. 11. Torsdag. Till Strömsunds Masugn
och Rånbyn c. — 1. 1/4
Gäddvik — 1 7/8
derifrån gammelstad — 1. 5/8
uti gammelstaden kan troligen R. och Q. räkas
Sågfors by, körväg — 2. mil

Sept. 12. Fredag. — till Råbäck, ridväg — 1/4
anstalt om Chaisens öfverförande
för återresan.
till Heden landväg — 3/4
till Edefors Masugn att gå 1/4
att ro — 6. 1/4

Sept. 13 Lördag — åter till Afva by, landväg c. 1.

Sept. 14 Söndag — till Selet — c. 1.
till Ersnäs — c. — 2.

Sept. 15. Måndag — } till Robertsforss
16 — Tisdag }

Till minnes

— Masmästar Norberg, som murat pipan och gjordt blåsningen vid Gyljen, mötes troligen på vägen under uppresan, stadd nu på sin flyttning åter till Robertsforss.

— Fältprosten Borin, som är kyrkoherde i Öfverkalix, besökes om tiden möjligen det medgifver — han är en instruerad man och mycket nitisk för Bruks anläggningen.

— f.d. Länsman Brännvall och nuvarande Länsman Norin bo i Bränna.

— vid Gyljen finnes Bokhållaren eller Befallningsman Björk

— af uppskickade Kohlare finnas där
Lars Carlsson från Hammars Socken i Nerike
Olof Olsson från Dalarne
Ahlmark från Philipstad

den förre är van vid Resmilor, och de sednare vid liggmilor. Egentliga kolningen har hittills skett vid Tvärånes nybygge. Flottning än ej använd.

— Inspecter Bergman, född i Wermland samt i 8 år först på Sunnansjö, ~~[illegible]~~ träffas vid Selets Bruk, han är antagen att komma till Gyljen och flyttar dit i slutet af denna månad — han berömmer för sin drift ~~[illegible]~~ hvilket här kommer synnerligen väl till pass.

2° Stenarne uti ~~Masugnspipan~~ äro mindre wäl sammanhuggne och Yttre murarne högst wårdslöst upförde, emedan de wid dylik murning nödiga, så kallade förband, äro på de flästa ställen försummade, men dock utan någon särskildt kostnad eller arbete kunnat tillvägabringas — Ankarjernet bör på ett eller annat sätt lagas — och kilning är nödig till förekommande af fyllningens utrasning —

P. M

1° Ett nytt Stellställe är köpt genom Forsberg i Gefle (för 70. R. Rdr) bestående af 16. stenar — detta är väl ankommit hit till Hafskusten, men kan ej komma till Gylsjön förrän vinterföre blir.
Någon liten rest af Ställsten finnes vid Masugnen. —

2° Granskas Masugns pipan, och ytter-murarne — En ankare är sprungen nedtill på norra sidan. Utanmuren åt Elfven till, synes fordra uppmärksamhet.
Först steg up, under byggnaden, så att den goda stenen ej kunde hämtas, utan annan sämre togs —
Månne kilningen, där den är ofullständig kan hjelpas, ? eller om detta behöfs ?

3° Stockarne, som utgöra underlaget för Wefven böra fästas — Wefstakarne tyckas kunna uppfylla sitt ändamål, ehuru deras construction just icke är den rätta —

4° ~~Reservbälgen är säkert användbar såsom af samma beskaffenhet med de öfrige —~~

Den på backen liggande Wefvens användbarhet är något tvetydig —

5° Till förvarande af Modeller bör en Modellkammare anläggas, kanske lämpligast i Norra hörnet — Här kan, ty det utrymmet medgifver, förvaringen ske, samt företrädt uti Södra hörnet, som bör lemnas öppet, för erhållande af ett bättre dagsljus uti Rådstugan — Onödigt är att hafva Tackjernsboden uti Rådstugan — Den blir dessutom för liten för en större tillverkning —

3°. Om Belgställningen är nog stadig och ihophuggen? och om wefstakarne med sin nuvarande krökning kunna vara nog pålitlige?

4°. Uti Magazinet ligger en Reservbälg som gjordes till en annan Vef, (som ligger på backen) hvilken ej kunde användas; denna bälg torde och påses, om den är användbar, i fall af någon olyckshändelse.

5°. Byggmästarens mening har varit, att anlägga en modell eller formkammare uti Södra vinkeln af Råstugan, som han därföre tilltagit så stor —

Tackjernsboden skulle vara i det motsvarande — och Bokaren i det tredje hörnet —

6: Bokare Ställningen tyckes vara
tämligen stark och pålitelig

7. Upfordringen bör inrättas som
vanligt med Jernlina, tunnor, Stångväg och
Rulle, som, då upfordringen skall ske,
sättes i rörelse genom förening med
Bokarens Hjulstock. —

8. √ De båda hörnbjelkarne böra
understödjas midtpå med direkta
stöd till golfvet, då det ena stödet
sattes ungefär vid hörnet af Modell-
kammaren — Stödet för den andra
Bjelken kommer då att stå midt uti
Rådstugan, men minskar dock icke
märkligen det ofördröjdiga utrymmet.

6. Till Bokaren ligger stolparne m.m.
färdigt uptälgde — i Masugnen m.m. —
— månne de äro nog starkt tilltagne?

7. Huru upfordringen inrättas, för
den bokade malmen, från den sidan
bokningen sker?

8. Månne ej de långa bjelkarne som
upbära hörnen af det stora Rådstutaket,
borde understöttas, med directa stöd
till golfvet? emedan de nu endast
trycka emot multimerit eller Masugns-
muren, och således, i sammanhang med
Kohlbron, gör en stark påkänning, där..

(Alm bygger nu Öfver-Luleå kyrka
vid Bodens by i Luleå S:n)

✓

9o Kolbron eller Masugnsbron
bör nödvändigt inrättas mindre
brant och den måste således
förlängas – Men som det redan på-
började Kohlhuset kommer att stå
så nära Masugnen att dess afstånd
från den Tidnare icke med gifven nödig
längd för Bron, synes här ingen
annan utväg finnas ~~…~~ än låta
Masugnsbron sträcka ända in i Kohl=
huset, ungefär till midten af det-
samma; till hvilket ändamål dörren
på Kohlhuset måste tilltagas så hög,
att en obehindrad genomfart där kan
ske – Uppspelningen med lina blir då aldeles
öfverflödig –

9 Kohlbron, är frukten af en med
Masugnar förmodl. obekant, Byggmästares
(Alm) inventerings sjuka.
Hennes tyngd vräker sig nu egentligen
på Masugnen. Hvem få henne mindre
brant, och begvämare i alla afseenden?
och hvad kan då begagnas eller bibehållas
af den förra? –
Uppspelningen af Kolkorgarne skedde med
Lina, som flere gånger sprang, af den
starka påkänningen, om hvilken de illa
tilltygade rullarne, (som ligga på den sidan
der bråkan nu står, och i hvars ställe de varit
anbringade) bäst vittna. Genom sådane
händelser, var Masugnen nära att stundom
få brist på Kol, då desse stannade på halfva
vägen, och hela anstalten vådlig.

10o Till förekommande af hinder
och olägenhet vid en tillfälligtvis skeende
ymnig koltillförsel, bör Kohlhuset förses
med en bro vid hwardera gafveln; hwil-
ket äfven utrymmet tyckes medgifva —
Spännbjelkarne förses med 2ne stöd
hwardera — och torde wara nödigt att
medelst jern sammanbinda dem —
med öfverslaget —

11 Byggmästaren &c Sr. Rönnberg
har utan twifvel redan fullbordat
reparationen af dammen, och dervid
med sin wanliga klokhet och
skicklighet tagit de mått och
steg, som wid ett närmare påseende
ansetts nödiga för dammens sä-
kra iståndsättande —

10 Huru inrätta <u>Kohlhuset</u> med upp-
körs och <u>utkörsbro</u>, eller omvändning
vid ena ändan eller gafveln, hwilket dock
stundom plär medföra farliga manoeuvrer.
— Kohlhuset är mycket stort — och spänn-
bjelkarne, (som ligga färdiga) mycket tunga;
men kunna dessa äfven nog starkt binda till-
sammans ett så <u>stort</u> hus?

11. <u>Dammen</u> är i en bekymmersam
författning. Skärningen ses på stället
lättare och fullständigare än den här kan
beskrifvas. — Men huru klokast, med någon
säkerhet, kunna bota skadan?
En Byggmästare, Dalkarlen Israel Rönberg
som för närvarande arbetar vid Hästafors
eller Åsforss Masugns byggnad, väntas.

wäl, eller i brist af honom, en här i orten för längesedan bosatt Engelsman, men medan tiden förflyter ökas natur-lig{t}wis skärningen —

Någon ny kista framför den skadade, (öfwer hålet nu hängande) blir wäl nödig, och pålning framför och på sidorne af densamma?

Skulle man med en Kajdamm afstänga wattnet, och af sten mura en kista torde för-bindningen med gamla dammen wara lättare i anseende till den större tyngd och styrka en sådan kista i och för sig sielf äger?

Hittills har ingen Grundlucka warit på dammen, månne man skall wåga på att wara utan en sådan?

på östra ändan, är trol. dambyggnaden längre än den behöfs, men däremot på den västra ändan ofelbart för kort, och ej nog försiktighetsmått tagna mot skär-ning på detta ställe, hvilken också under förleden blåsning inträffade, men hann att botas, innan vattnet på Masugnsgolfvet ~~[illegible]~~ nådde up i stället

Hvilka försiktighetsmått, nu här att tillgöra?

Utan pålning med heijare tyckes mig det vara orådligt företaga en ny blås-ning? mycken sandpåfyllning i dammen lär äfven bli af nöden =

grunden —
vattnet går under Masugnen.
— aflopp i bäcken —
Rostgropar — Ugn —
Tegelugnar
Grafställe. —
Stångjernsmedja
Masmästare
Kolhus & Calender
Sågen

12. <u>Sandbacken</u> bör bortgräfvas till vinnande af bättre aflopp, samt dessutom några stockar uppläggas intill och öfver om hörnet af Bakar-hjelhuset, hvilka afleda wattnet och freda byggnaden ifrån förstöring wid Wåhrfloden m.m. —

Masugnen tyckes wara placerad circa 10 alnar för långt ut mot strömmen, hvarigenom wattnet blifvit hindradt uti sitt naturliga lopp — och trängsel förorsakad —

13. <u>Wattnets inskärning på Masugns-hörnet</u> synes wäl ännu icke hafva gjort någon skada, men som grunden är mindre pålitlig, skulle Wattnådran med tiden kunna öka sig och olägenhet deraf uppstå — Om det är möjligt att wid dess ursprung tillstoppa densamma, wore bäst — I annat fall, ~~[illegible]~~ kan skadan förebyggas antingen genom någon murning eller pålning ~~[illegible]~~ till grundens förstärkande invid detta hörn —

12 <u>Afloppet för vattnet</u>, då det kommer genom ~~vattnet~~ eller öfver dammen är för trångt, hvadan den sandbacken som vettar emot hörnet af Masugnen bör borttagas

13. Äfven skall man anse <u>vattnets</u> nuvarande <u>inskärning</u> på Masugnshörnet. Nog står Masugns muren på rustvirke, men intet kan det vara nyttigt att vattnet i alla fall får sådant inträde där uppå eller under som nu sker. — Masmästar Norberg, hvilken dock ej kom till Gylien, förrän ett hvarf sten var murat uppå rustvirket, sade mig ~~att~~ likväl att grunden skall vara stark, i synnerhet åt elfsidan, men svagare framåt bröstet — Imkten vid Gylien besväras af gåslera

14. Utan tvifvel skulle en Qvarnbyggnad på detta stället blifva, i synnerhet vid starka Watteflöden, högst farlig, ej allenast för sitt eget, utan äfven för de ~~ny~~ närliggande Werkens bästa. —
Är Wattentillgången altid tillräcklig för alla dessa Werk vid en och samma damm?
Finnes ej straxt ofvanom Masugnen ett tjenligt ställe för Qvarnanläggning med föga kostsam dammbyggnad? —

15. —

16. Rostgroparne ligga beqvämt för transporten till bokaren, och afståndet emellan dem och ladugårdsbyggnaden ~~[illegible]~~ m. fl. torde wara tillräckligt, för att icke föranleda några olyckliga påföljder. (jämnfördt med belägenheten på andra ställen) — En Rostugn på denna platsen wore mindre farlig för Eldswåda!

åtminstone styckevis, men Norberg visste ej om någon sådan tilläfventyrs vore under Masugnsgrunden

14 En Qvarnbyggnad har varit till ernad för Masugnsdammen, emellan Masugnen och Sågen, men månne ej sådant blir altför trångt och ledande till hvarjehanda olägenheter. —

15 Sågen är construerad på eget vis, men uppfyller husbehofvet.

16. Genom nya ladugårdsbyggnadens läge är det trångt om utrymme för rostgropar, hvilka ~~med sitt~~ på sin nuvarande plats, med skäl torde kunne anses för eldfarliga inrättningar; men kan någon förändring i den delen, nu mera, i anseende till Bokarens läge vara att hoppas? —

17. & 18. Med förutsättande, att ingen Blåsning företages förrän sommaren eller hösten 1829, och i händelse dessförinnan beslutas, att Rostugn skall wid Gyljen byggas, synes det wara stort skäl, att under loppet af sommaren nästa år werkställa denna byggnad, så widt det sig göra låter — Derigenom undvikes en drygt kostnad af de nu varande Rostgroparnes ordenteliga upwa-rande, hvilket nödvändigt måste ske, om någon ändamålsenlig rostning och förmånlig blåsning skall kunna werkställas —

Murtegel, hvars (erforderliga) mängd beror af Ugnens construction, (hvaraf icke mindre än 3ne äro sedan försökte,) kan troligen

17. Hvad är för öfrigt, i anseende till Rostgroparnes beskaffenhet att tillgöra? — Malmen har upenligen i de nuvarande blifvit otillräckligt rostad — och kunne för en annan blåsning ställa att detta må bli fullkomligare. En föreskrift i den delen vore af mycken nödvändighet och nytta

18 Rostugns upbyggande; då dertill utom c. 16,000 murtegel, äfven fordras eldfast tegel, är den icke att tänka på detta år, och knappast så snart, emedan de materialier som behöfva anskaffas söder ifrån, om de ej kunna hitkomma till hafskusten, ej kunna upfragtas till Gyljen förrän vintern 1830.

tillverkas på stället till den tiden
det skulle användas – Af Eldfast tegel
behöfves tills vidare icke mera, än,
till murning af Eldstäder, 400 à
1000 stycken, beroende af Ugnens
construction med 1, 2 eller 3 Eld-
städer – Att under sommaren föra
detta ringa antal uppföre Elfven
till Gyljen låter troligen lätteligen
verkställa sig – Gjutgods torde
under nästinstundande winterföre
kunna erhållas från Ledet eller
Strömsund (af hvilka Masugnar
det lärer vara fråga, att endera skall
snart sättas i gång) eller ock från
Robertsfors, där blåsningen redan är
börjad –
Kostnadsförslag skall välligen icke felas –
Ugnen bör stå där Kastgroparne nu ärd –

– emedlertid om man verkeligt vet att de
gjorda försöken med Ugn äro lyckade, bör
man ej underlåta att fästa sig vid denna
hufvudsaken ~~[illegible]~~ och i tid börja med förbere-
delserne ?
Men kunna få ett Kostnads ~~förslag~~ och
ett material förslag ? –
Och hvar skulle en tjenlig platts
finnas för Ugnens placerande ?
Landet på andra sidan Elfven är troligen
både för lågländt och aflägse ? –

19 <u>Tegelugnarne</u> beses, och hvad säges
om deras läge, hvilket nog kan kallas
godt i anseende till ~~vatt~~ det angrän-
sande vattnet, men icke så i anseende
till den angränsande ladugården ?
<u>Leran</u> synes ock vara, af svag beskaffenhet. ?

19. ~~Tegelugnarne~~ synas wara mera Eldfarliga än Rostugnarne — Leran swag, och torde icke kunna lemna särdeles utmärkt godt Tegel —

20. Wattentillgången samt fallet lägga troligen inga hinder i wägen för anläggande af en Stångjerns-hammare wid eller tätt nedom Qwarnen — och önskeligt samt fördelaktigast wore naturligtwis (i såfall) att kunna wid Masugnen drifwa Stångjernssmidet — Noga torde dock ~~äfven~~ böra öfwerwägas, huruwida kolning samt koltillgången (här) i framtiden härmed låter förena sig — NB. för en större tillwerkning —

20. Det har varit tillärnadt, att för Gyljens verket, uppbygga en Stångjerns-hammare (för 700. Skpd.), och flere lokaler äro i fråga; men om Kol kunna vid Gyljen erhållas, och anstalterne därtill förmå så pass i stort utvecklas, att man utan skada för blåsningen, äfven kunde här smida, så synes en passande byggnadsplats blifva, där nedersta qwarnen nu står, (ofwanom Magazinet) hwilken man i det fallet, skulle af ~~Bön~~ Bönderne sig tillaccordera.

21 Om malmtransporten från Gellivare, (först till Skröfven 6 mil med hästar och renar — så till Landsjerfs yttra ända 3 mil på Storbåt af 400. Sktr drägt, och sedan af Öfver Calix bönderne med drägar till Gyljen 3 1/4 mil) är ingen tvifvel, att den ej blir på stor Scala, så snart man i Landsjerfs ändan (hvarest nu i boden ligger 800. Sktr) hinner samla sig ett sådant lager, att hvad den ena vintern kommer till Skröfven eller dainetjock, icke förrän den andra vintern kommer till Gyljen.

22 med Kohl blir det värre, att i flere kunna tillvägabringa; — att man med någre Kolare nu drifven Kolning för egen räkning är visserligen nyttigt nog, emedan åtskillige af

Kan flottning af Kohlved komma i gång och med fördel fortsättas, så att sedermera Kohlningen kan göras ~~på~~ på ett enda ställe och under jämn tillsyn, är deraf troligen många fördelar att förvänta —

ortens Folk ~~[illegible]~~ biträda och därunder lära sig. Men detta går med lång-samma steg — och kan ej vara annorlunda. Enär ortens inbyg-gare i allmänhet, antaga Kolning till hufvudnäring, och mot den ut-byta sin magra förtjenst med den större förderfvande Tjärubränningen, då är sakens framgång afgjord, och dit skall man föra dem.

Flottning af Kohlved är den andra stora hufvudsaken, och därmed kom-mer väl instundande vår alfvarsamma försök att göras, men troligen hinner ej detta att till någon egentlig fram-gång constatera sig förrän Våren 1830.

23. I anseende till de flere Nybyggnader, reparationer och förändringar, som wid Gyttjeås måste deels äro började deels måste giöras, innan någon Blåsning kan med framgång företagas, synes werkeligen wara mera förmonligt, att med Blåsningens upskiutande till dess att detta jämte att ett större Kolförråd hinner ombestyras — och hwilket eijalunda lärer kunna under denna hösten eller wintern ske —

En annan omständighet som tyckes tala för upskiutandet med blåsningen är den: hwartill begagnas Tackjernet innan ~~Smed~~ Stångjernssmedjan är färdig?

23 ~~1~~ Nästa blåsning är väl tillernad under vintern eller våren; men först är det osäkert huru lång tid dammens reparation drager — Dokhammarens uppsättande och andra förbättringar m.m.; ytterligare har man ej mer än c. 300. läster Kohl i Skogen, och ehuru någon 1000 lass Kohlved i Skogen ligger uphuggen sedan i höstas och våras, samt 7 à 8 resmilor och 12 à 15 liggmilor äro nu inresta och färdiga till stybbning, så kan ej någon egenteligt stor Kolning, relativt till en hel blåsning, erhållas. — Sannt är väl, att under 3 kolare och andras biträden, Kolningen med nya milor än widare kan fortfara, men årstiden är redan långt liden, i denna ort, hwarest hösten är Kort — hwadan jag före-

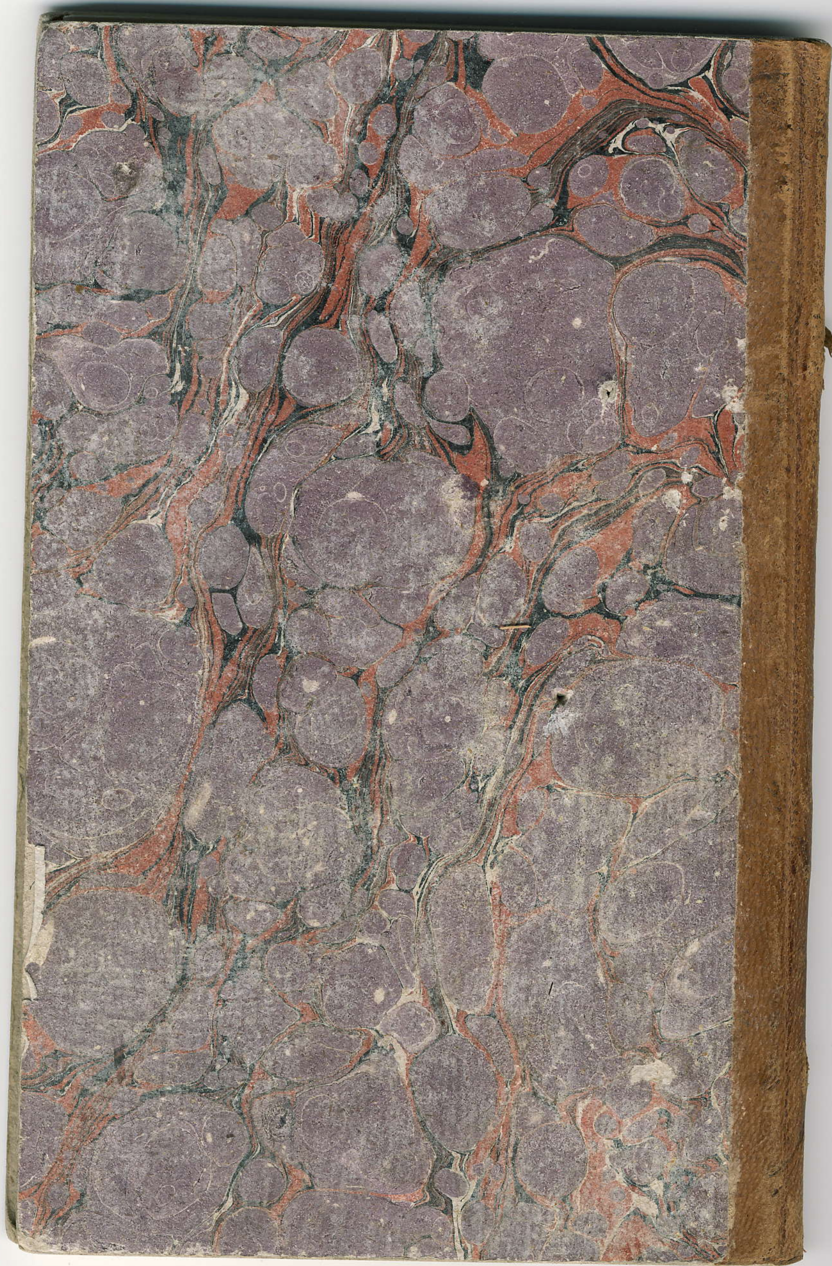
Troligen finna Hrr Intressenterne föga fördel wid att sälja, eller wid andra sina långt aflägsna werk förbruka Tackjernet ?

-ställer mig, vara mera ändamåls enligt, om man uppskjuter med blåsning till våren 1829 a 1830. Det är neml. att observera att Masugnens Damsjö, ej kan fyllas om hösten, men väl om våren; han kan icke eller sommaren öfver hållas tillstäbygd aldeles, emedan många hus behofs qvarnar i strömmen hafva rätt till vatten under alla årstider. — Att göra en riktig blåsning med under tiden riktigt rostat malm och Kohllager, måste väl vara bättre, än att låta ankomma på slumpen hvad som kan skaffas sedan Masugnen redan är varmd. Jag tror dock att åtskilliga af Intressenterne påräkna blåsning mycket förr, men de hafva ej sedt sakerne på nog nära håll. —

24o: Ortens aflägsenhet lägger besvärligen hinder i vägen att kunna engagera någon skicklig Mstare, ty hemsjukan kommer altid med i spelet – dock tviflas icke på möjligheten häraf, ehuru få nu för tiden förena nykterhet med skicklighet i yrket —

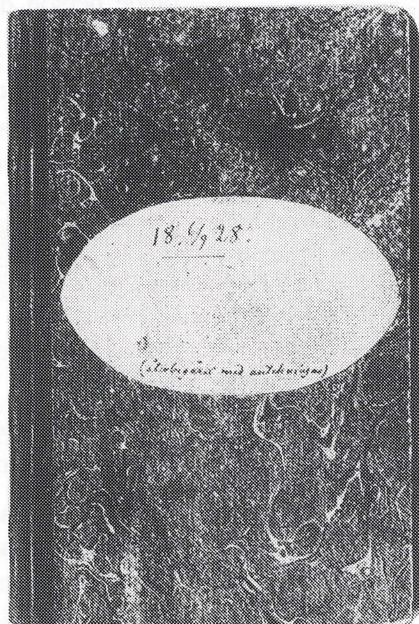
24. En tillförlitelig Masmästare, hvar finna en sådan? — Nu hafva vi ingen, men Inspector Berghman lär correspondera med några sina bekantskaper i Vesterbergslagen. —

25. En driftig Förvaltare som ständigt bor på stället, som väl lönas och ingen annan befattning äger än Bruks angelägenheterne, är för Bolaget af värde — och Bolaget hoppas äfven, nu hafva funnit en sådan, eller att kunna finna en annan om så behöfvas skulle.

Projekt Gyljen

Av Barbro Johansson i Kramfors har jag fått låna en anteckningsbok, som troligen använts av C.M. af Robson när denne var på inspektion till Gyljens Bruk. Robson var vid den här tiden nybliven ägare till Gyljens Bruk med 1/8. Jag har här renskrivit texten, men bibehållit den ursprungliga stavningen

Robsons anteckningsbok vid resan till Gyljen

Pärmen är på framsidan daterad 6/9 1828 och där är även noterat: (återbegäres med anteckningar). Robson har på ena sidan gjort noteringar och sedan tydligen överlämnat dessa anteckningar till någon expert (vem det är framgår inte). Denne har sedan noterat sina synpunkter på den tomma sidan intill.

På insidan av pärmen är under ett stort **R** (står troligen för Robson, *anm.BGN)* resplanerna noterade:

Sept. 7.8 9. vid Johannisro

10. middagstiden tillika med **Q** (står förm. för Quensel , *anm. BGN*) resa till Boströms i Luleå.

11.12. i Luleå 13. till Piteå 14. - där -

15. Skellefteå 16. Robertfors

Sedan följer dessa planer detaljerat:

PROJEKT

1828 Sept. 7 Söndag - Från Johannisro upför Töre Elf till Fället - 1/2 mil . - båten qvarlämnas till återkomsten. - gångväg till YtterMordjerf -1 1/4. därifrån ros till Öfvermordjerf - 1/2. Nattqvarter hos Hindrik Andersson och beställes båt till följande morron i Räckjerfsändan.

Sept. 8. Måndag. - gångväg till Räckjerfsändan - 1/4. roddväg öfver Räckjerf till Överkalix kyrka och Bränna by, till kyrkovärden och gästgifvaren Brännvall - 2 1/2. - vidare ros till Göljen - 1/2. gångväg - 1/16. (under upresan beställes båt för nedresan)

Sept. 9 Tisdag - på f.m. från Göljen till Bränna - 1/2. till Svartbyn - 1/2. Styrman och forsbåt hos Olof Olofsson i Svartbyn genom forsarna till Yttermordjerf - 2 1/2.

Sept. 10. Onsdag. - på morgonen till Johannisro - 1 1/4

Vidare projekt

Sept.10. Onsdag - till krigsrådet Pettersson på Hvitåfors landsväg - 1 3/4. ridväg till Afvafors Masugnsbyggnad - 3/4 samt åter till Hvitå gästgifvaregård.

Sept. 11. Torsdag. till Strömsugns masugn och Rånbyn - 1 1/4. Pärsön - 1 7/8. Lule gammelstad - 1 5/8, uti gammelstaden kan troligen R och Q råkas. Säfvast by, körväg - 2 mil.

Sept. 12. Fredag. till Råbäck rodväg - 1/4. anstalt om Chaisens (Schäsens) överförande för återresan. till Heden landsväg - 3/4. till Edefors masugn att gå - 1/4 och att ro 6 1/4.

Sept. 13. Lördag. Åter till Afva by, landsväg - 1

Sept. 14. Söndag. till Selet - 1. till Ersnäs - 2.

Sept. 15. Måndag och 16. Tisdag. till Robertsfors

Till minnes

Masmästar Norberg, som murat pipan och gjordt blåsningen vid Gyljen, mötes troligen på vägen under upresan, nu stadd på sin flyttning åter till Robertsfors.

Fältprosten Borin, som är kyrkoherde i Överkalix, besökes om tiden möjligen det medgifver - han är en instruerad man och mycket nitisk för Bruksanläggningen.

F.d. länsman Brännvall och nuvarande Länsman Norin bo i Bränna.

Vid Göljen finnes Bokhållaren eller Befallningsman Björk.

Af uppskickade kohlare finnas där: Lars Carlsson från Hammars Socken i Nerike, Olof Olsson från Dalarne och Ahlmark från Philipstad. Den förre är van vid Resmilor och de senare vid liggmilor. Egentliga kolningar har hitils skett vid Tväråns nybygge. Flottning är ej använd.

Inspector Bergman, född i Vermland samt i 8 år förut på Sunnansjö, träffas vid Selets Bruk, han är antagen att komma till Gyljen och flyttar dit i slutet av denna månad. Han berömmes för sin drift hvilket här kommer synnerligen väl till pass.

P M

1) Ett nytt storställe är köpt genom Forsberg i Gävle (för 70 riksdaler) bestående av 16 stenar - detta är väl ankommet hit till hafskusten, men kan ej komma till Gyljen förrän vinterföre blir. Någon liten rest af ställsten finnes vid Masugnen.

2) Granskas Masugnspipan och yttermurarne. - En järnankare i masugnspipan är sprungen nedtill på norra sidan. Utanmuren åt Elfven till, synes förtjena upmärksamhet. Föret slog up, under bygnaden, så att den goda stenen ej kunde hämtas, utan annan sämre togs. - Månne kilningen, där den är ofullständig kan hjälpas ? eller om detta behöfs ?

Stenarne uti Masugnspipan äro mindre väl sammanhuggne och Yttermurarne högst wårdslöst upförda, emedan de wid dylik murning nödige, så kallade förband äro på de fleste ställen försummade, men dock utan någon särskildt kostnad eller arbete kunnat tillvägabringas. - Ankarjernet bör på ett eller annat sätt lagas och kilning är nödig till förekommande af fyllningens utredning.

3) Om Belgställningen är nog stadig och ihophuggen ? och om vefstakarne med nuvarande krökning kunna vara nog pålitelige ?

Stockarne som utgöra underlaget för wefven böra fästas. Wefstakarne tyckas kunna upfylla sitt ändamål, ehuru deras construktion just icke är den rätta.

4) Uti magazinet ligger en Reservbälg som gjordes till en annan vef (som ligger på backen) hvilken ej kunde användas. Denna bälg torde ock påses om den är användbar, ifall af någon olyckshändelse.

Den på backen liggande wefvens beskaffenhet är något tvetydig.

5) Byggmästarens mening har varit att anlägga en modell eller formkammare uti södra vinkeln af Råstugan, som han därför tilltagit så stor. Tackjernsboden skulle vara i det motsvarande - och Bokaren i det tredje hörnet

Till förvarande af modeller bör en modellkammare anläggas, kanske tjenligast i norra hörnet. Här kan så vidt utrymmet medgifver formningen ske, samt föröfrigt uti södra hörnet, som bör lemnas öppet för erhållande af ett bättre dagsljus uti Rådstugan. Onödigt är att hafva Tackjernsboden uti Rådstugan. Den blir dessutom för liten för en större tillverkning.

6) Till Bokaren ligger stolparne m.m färdigt uptälgde - i Masugnen m. m - månne de äro nog starkt tilltagne ?

Bokareställningen tyckes vara tämligen stark och pålitlig.

7) Huru upfordringen inrättas för den bokade malmen, från den sidan bokningen sker ?

Upfordringen bör inrättas som vanligt med Jernlina tunnor , slangång och rulle , som då upfordringen skall ske sättes i rörelse med Bokarens hjulstock.

8) Månne ej de långa bjelkarne som upbär hörnen af det norra Rådstutaket borde understöttas, med directa stöd till golfvet ? emedan de nu endast trycka emot multineret eller masugnsmuren, och således i sammanhang med kohlbron, göra en stark påkänning.

De båda hörnbjelkarna böra understödjas midt på med direkta stöd till golfvet, då det ena stödet sättes ungefär vid hörnet af modellkammaren. Stödet för den andra Bjelken kommer då att stå midt uti Rådstugan, men minskar dock icke märkligen det öfverflödiga utrymmet.

9) Kohlbron, är frukten af en med Masugnar förmodligen obekant Byggmästares (Alm, som nu bygger Öfverluleå kyrka vid Bodens by i Luleå Sn) inventeringssjuka. Hennes tyngd vräker sig nu egentligen på Masugnen. Huru få henne mindre brant och beqvämare i alla afseenden ? och hvad kan då begagnas eller bibehållas af den förra?

Uppspelningen af kolkorgarna skedde med Jernlina, som flera gånger sprang, af den starka påkänningen, om hvilken de illa tilltygade rullarna, (som ligga på den sidan lerbråken nu står, och i hvars ställe de voro anbringade) bäst vittna. Genom sådane händelser, var Masugnen nära att stundom få brist på kol, då dessa stannar på halfva vägen och hela anstalten vådlig.

Kolbron eller Masugnsbron bör nödvändigt inrättas mindre brant och den måste således förlängas. Men som det redan påbörjade Kolhuset kommer att stå så nära Masugnen, att dess afstånd från den senare icke medgiver nödig längd för Bron, synes här ingen annan utväg finnas än låta Masugnsbron räcka ända in i Kolhuset, ungefär till midten af detsamma, till hvilket ändamål dörrn på Kohlhuset måste tilltagas så hög att en obehindrad genomfart där kan ske. Upspelningen med lina blir då aldeles öfverflödig.

10) Huru inrätta kohlhuset med upkörs och utkörsbro, eller omvändning vid ena änden eller gafveln, hvilket dock stundom plär medföra farliga manövrer. Kohlhuset är mycket stort - och spännbjelkarne som ligga färdiga mycket tunga. Kunna dessa äfven nog starkt binda tillsammans ett så stort hus ?

Till förekommande af hinder och olägenhet wid en till äfventyrs skeende ymnig koltillförsel, bör kolhuset förses med en bro vid hvardera gafveln hvilket äfven utrymmet tyckes medgifva. Spennbjelkarna förses med två stöd hvardera och torde wara nödigt att medelst jern sammanbinda dem med öfverslaget.

11) Dammen är i en bekymmersam författning. Skärningen ses på stället lättare och fullständigare än den här kan beskrifvas. - men huru klokast med någon säkerhet kunna bota skadan? En byggmästare, Dalkarlen Israel Rönberg, som för närvarande arbetar vid Hvitåfors eller Afvafors Masugns byggnad, väntas väl, eller i brist af honom en här i trakten för länge sedan bosatt Engelsman (här avses med all säkerhet den i Gammelgården bosatte engelsmannen, Byggmästar Emmoth, *anm BGN*) men medan tiden förflyter ökas naturligtvis skärningen.

Någon kista framför den skadade (öfver hålet nu hängande) blir väl nödig och pålning framför och på sidorna af densamma?

Skulle man med en Kajdamm afstänga vattnet och af sten mura en kista torde förbindingen med gamla dammen vara lättare i anseende till den större tyngd och styrka en sådan kista i ock för sig sjelf äger ?

Hitils har ingen Grindlucka varit på dammen, månne man skall våga på att vara utan en sådan?

På östra ändan är troligen dammbyggnaden längre än den behöfs, men däremot på den västra ändan ofelbart för kort och ej nog försiktighetsmått tagna mot skärning på detta ställe, hvilken ochså under förleden blåsning inträffade, men hannt att botas, innan vattnet på Masugnsgolfvet nådde upp i pället.

Hvilka försiktighetsmått nu här att tillgöra?

Utan pålning med heijare tyckes mig det vara orådligt företaga en ny blåsning ? Mycken sandpåfyllning i dammen lär äfven bli af nöden.

Byggmästaren Israel Rönnberg har utan tvifvel redan fullbordat reparation af dammen och dervid med sin wanliga klokhet och skicklighet tagit de mått och steg som wid ett närmare påseende ansetts nödiga för dammens säkra iståndsättande.

12) Avloppet för vattnet, då det kommer genom eller öfver dammen är för trångt, hvadan den sandbacken som vetter emot hörnet af Masugnen borttagas.

Sandbacken bör bortgräfvas till vinnande af ett bättre aflopp, samt dessutom några stockar uppläggas intill och ofvan om hörnet af Bokar-hjulhuset hvilka afleda wattnet och freda byggnaden från förstöring wid vårfloden m.m

13) Huru skall man anse vattnets nuvarande inskärning på masugnshörnet? Nog står Masugnsmuren på rustvirke, men intet kan det vara nyttigt att vattnet i alla fall får sådant inträde där uppå eller under som nu sker. Masmästar Norberg, hvilken dock ej kom till Gyljen, förrän ett hvarf sten var murat uppå rustvirket, sade mig likväl att grunden skall vara stark, i synnerhet åt elfsidan, men svagare framåt bröstet.

Trakten vid Gyljen besväras af gäslera, åtminstone stycketals, men Norberg visste ej om någon sådan till äfventyrs vore under Masugnsgrunden.

Wattnets inskärning på Masugnshörnet synes väl ännu icke hafva gjort någon skada, men som grunden är mindre pålitlig, skulle wattnaden med tiden kunna öka sig och olägenheter deraf upstå. Om det är möjligt att vi dess ursprung tillstoppa densamma wore bäst - i annat fall - kan skadan förebyggas antingen genom någon murning eller pålning till grundens förstärkande invid detta hörn.

14) En Qvarnbyggnad har varit tillernad för masugnsdammen emellan masugnen och sågen, men månne ej sådant bli alltför trångt och ledande tillhvarjehanda olägenheter.

Utan tvifvel skulle en Qvarnbyggnad på detta sätt blifva i synnerhet vid starka wattuflöden högst farlig, ej allenas för sitt eget , utan äfven för de närliggande werkens bestånd. Är wattentillgången alltid tillräcklig för alla dessa Werk vid en och samma damm ? Finnes ej straxt ofvanom Masugnen ett tjenligt ställe för Qvarnanläggning med föga kostsam dammanläggning?

15) Sågen är construerad på egit vis, men upfyller husbehofvet.

16) Genom nya ladugårdsbyggnadens läge är det trångt om utrymme för rostgropar, hvilka på sin nuvarande plats, med skäl torde kunna anses för eldfarliga inrättningar, men kan någon förändring i den delen, nu mera, i anseende till Bokarens läge vara att hoppas?

Rostgroparne ligga beqvämt för transporten till Bokaren och afståndet emellan dem och Ladugårdsbyggnaden m.fl. torde vara tillräckligt för att icke föranleda någr olyckliga påföljder (jämfört med belägenheten på andra ställen) En Rostugn på denna platsen wore mindre farlig för eldsvåda.

17) Hvad är för öfrigt, i anseende till Rostgroparnas beskaffenhet att tillgöra ? Malmen har visserligen i de nuvarande blifvit otillräckligt rostade och huru för en annan blåsning ställa att detta må bli fullkomligare ? En föreskrift i den delen vore af mycken nödvändighet och nytta.

18) Rostugns upbyggande, då därutom ca 16000 murtegel, äfven fordras eldfast tegel, är den icke att tänka på detta år och knappast så snart, emedan de materialer som behöfva anskaffas söder ifrån, om de ej hinna hitkomma till hafskusten, ej kunna upfragtas till Göljen förrän vintern 1830.

Med förutsättande att ingen Blåsning företages förrän sommaren eller hösten 1829 och i händelse dessförinnan beslutas att Rostugn skall wid Gyljen byggas, synes det wara stort skäl, att under loppet af sommaren nästa år werkställa denna byggnad, så wida det sig gjöra låter. Derigenom undvikes en dryg kostnad af de nuvarande Rostgroparnes ordentliga upmurande, hvilket nödvändigt måste ske, om någon ändamålsenlig rostning och förmonlig blåsning skall kunna werkställas.

Murtegel , hvas erforderliga mängd beror på Ugnens construktion, (hvaraf icke mindre än 3ne äro redan försökte) kan troligen tillverkas på stället till den tiden det skall användas. Af Eldfast tegel behöfves tills vidare icke mera än 400 a 1000 stycken, beroende af ugnens construktion med 1, 2 eller 3 eldstäder. - Att under sommaren föra detta ringa antal upför Elfven till Gyljen låter troligen lätteligen werkställa sig. -Gjutgods torde under nästinstundande winterföre kunna erhållas från Selet eller Strömsund (af hvilka masugnar det lärer wara fråga att endera skall snart sättas i gång) eller också från Robertsfors, där blåsningen redan är börjad. - Kostnadsförslag skall visserligen icke felas. Ugnen bör stå där rostgroparne nu äro.

19) Tegelugnarne beses och hvad säges om deras läge, hvilket nog kan kallas godt i anseende till det angränsande vattnet, men icke så i anseende till den angränsande ladugården ? Leran synes och vara af svag beskaffenhet ?

Tegelugnarne synes wara mera eldfarliga än Rostgroparna . Leran swag och torde icke kunna lemna särdeles utmärkt godt tegel.

20) Det har varit tilltänkt att för Gyljens verket upbygga en Stångjernshammare för 700 skeppund (1 skeppund = ca 150 kg) och flere lokaler äro i fråga, men om kol kunna vid Gyljen erhållas och anstalterna därtill förmå så pass i stort utvecklat, att man utan skada för blåsningen , äfven kunde här smida, så synes en passande byggnads-plats blifva, där den nedersta qvarnen nu står ? (ofvanom magasinet) hvilken man i det fallet skulle af Bönderna sig tillaccordera.

Wattutillgången samt fallet lägga troligen inga hinder i vägen för anläggande af en Stångjernshammare wid eller tätt nedom Qvarnen och önskeligt samt förmonligast wore naturligtvis i flere fall att kunna wid masugnen drifva Stångjernssmidet. Noga torde dock böra öfvervägas huru vida kolning samt koltillgången här i framtiden härmed låter förena sig. - N.B för en större tillverkning.

21) Om malmtransporten från Gellivare (först till Skröfven 6 mil med hästar och renar - så till Landsjerfs yttre ända 3 mil på Storbåt af 400 skepppunds drägt och sedan af Öfverkalixbönderna med dragare till Gyljen 3 1/4 mil) är inget tvifvel , att den ej bli på stor Scala, så snart man i Landsjerfändan (hvarest nu i Boden ligger 800 skepppund) hinner samla sig ett sådant lager, att hvad den ena vintern kommer till Skröfven eller Lainisjock , icke förrän den andra vintern kommer till Gyljen.

22) Med Kohl blir det värre, att i stort kunna tillväga bringa; - att man med någon kolare nu drifva kolning för egen räkning är visserligen nyttigt nog, emedan åtskilliga af ortens folk biträda och därunder lära sig. Men detta går med långsamma steg - och kan ej vara annorlunda. Enär ortens inbyggare i allmänhet, antaga kolning till hufvudnäring och mot den utbyta sin magra förtjenst med den skogsförderfvande Tjärubränningen, då är sakens framgång afjord, och dit skall man föra dem.

Flottning af kolved är den andra stora hufvudsaken och därmed kommer väl instundande vår alvarsamma försök att göras, men troligen hinner ej detta att till någon egentlig framgång constatera sig förrän Våren 1830.

Kan flottning af kohlved komma igång så att sedermera kohlningen kan gjöras på ett enda ställe och under jämn tillsyn, är deraf troligen många fördelar att förvänta.

23) Nästa blåsning är väl tillernad under vintern eller våren; men först är det osäkert huru lång tid dammens reparation drager. - Bokhammarens uppsättande och andra förbättringar m. m. Sedermera har man ej mer än 300 läster kohl i skogen och ehuru några 1000 lass kolved i skogen ligger uphuggen sedan i höstas och våras, samt 7-8 resmilor och 12-15 liggmilor äro nu inresta och färdiga till stybbning, så kan ej någon egentlig stor kolning relativt till en hel blåsning erhållas. Sannt är väl, att årstiden är redan långt liden i denna ort, hvarest hösten är kort - hvadan jag föreställer mig , vara mer ändamålenligt, om man upskjuter med blåsning till våren 1829 el. 1830. Det är nemligen att observera att masugnens Dammsjö ej kan fyllas om hösten, men väl om våren, han kan icke heller om sommaren öfver hållas tillstängd aldeles, emedan många husbehofsqvarnar i strömmen hafva rätt till vatten under alla årstider.

Att göra en riktig blåsning med under tiden riktigt rostat malm och kohllager, måste väl vara bättre, än att vara ankommen på slumpen hvad som kan skaffas sedan Masugnen redan är värmd. Jag tror dock att åtskilliga af Intressenter påräkna blåsning mycket förr, men de hafva ej sedt sakerna på nog nära håll.

Troligen finna Herrar intressenter föga fördel med att sälja, eller wid andra sina långt aflägsna werk förbruka Tackjernet ?

24) <u>En tillförlitlig Masmästare</u>, hvar finna en sådan ?- Nu hafva vi ingen, men Inspector Bergman lär correspondera med några sina bekantskaper i Westerbergslagen.

Ortens aflägsenhet lägger wisserligen hinder i wägen att kunna engagera någon skicklig Mästare, ty hemsjukan kommer alltid med i spelet - dock tviflas icke på möjligheten heraf, huru få nu för tiden förena nykterhet med skicklighet i tjänsten.

25) En driftig <u>förvaltare</u> som ständigt bor på stället, som väl lönas och ingen annan befattning äger än Bruks-angelägenheterna, är för Bolaget af värde - och Bolaget hoppas äfven nu hafva funnit en sådan, eller att kunna finna en annan om så behöfvas skulle.

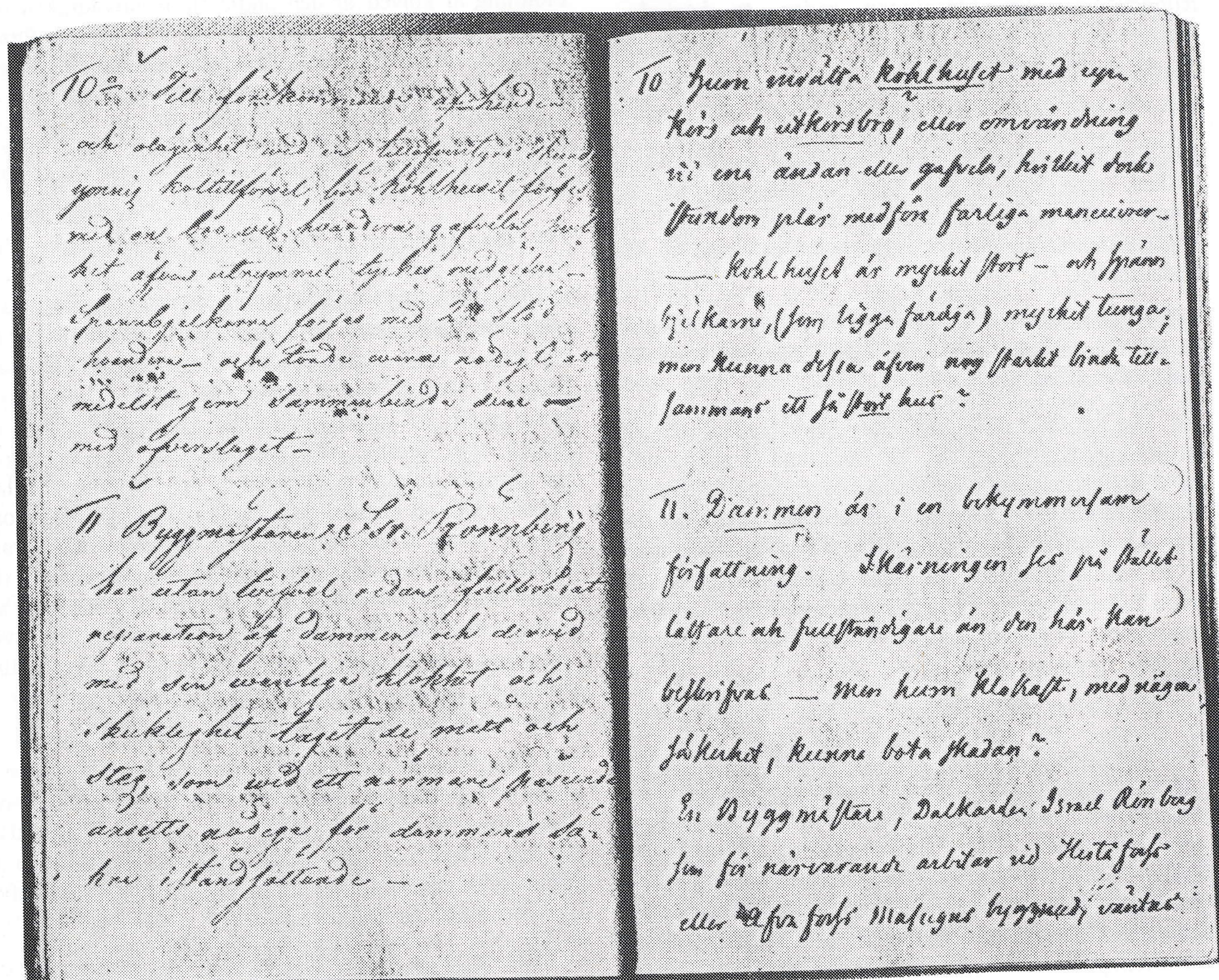
Bengt-Göran Nilsson

****

Den som vill veta mer om Gyljens Bruk kan läsa *Olle Hederyds: Överkalix Historia, Del 1.* Här finns hela bruksrörelsen redovisad. Bl.a en karta som Robson tydligen ritade vid ovanstående inspektion. Hederyds antagande att den s.k. östgötska *resmilan* infördes med kolare söderifrån verifieras ju i och med detta dokument.

De flesta uttryck som förkommer här finns också förklarade i Hederyds redogörelse.

Intressant är ju att ta del av vägen som användes för färden upp till Överkalix. Från Töre och Johannisro uppför Töreälven till Fället ca 5 km (Fället heter platsen än i dag) sen över skogen till Yttermorjärv, vidare med båt till Övermorjärv, en liten gångtur till Räktjärvändan (då slapp man den besvärliga Räktforsen) och sen efter älven till Överkalix. Den här vägen finns enligt Hoppe upptagen redan 1794 på en lantmäterikarta (Töre socken nr 86,NLA) / ***BGN***

10o Till förekommande [illegible] skada och olägenhet [illegible] Kohlhuset [illegible]

[illegible]

11 Byggmästaren [illegible] Rönberg har utan tvifvel redan fullbordat reparationen af dammen, och dervid med den wanliga klokhet och skicklighet tagit de mått och steg, som vid ett närmare [illegible] ansetts nödiga för dammens [illegible] iståndhållande —

10 Som [illegible] <u>Kohlhuset</u> med Inkörs och <u>utkörsbro</u>, eller omvändning till ena ändan eller gafveln, hwilket dock stundom plär medföra farliga manoeuvrer — Kohlhuset är mycket stort — och [illegible] hjelkarne, (som ligga färdiga) mycket tunga; men kunna desse äfven nog starkt binda tillsammans ett så <u>stort</u> hus :

11. <u>Dammen</u> är i en bekymmersam författning. Skärningen ses på stället lättare och fullständigare än den här kan beskrifvas — men huru klokast, med någon säkerhet, kunna bota skadan :

En Byggmästare, Dalkarlen Israel Rönberg som för närvarande arbetar vid [illegible] eller [illegible] Masugns byggnad, väntas :

Ett uppslag ur anteckningsboken, Robsons anteckningar till höger och expertens till vänster.